

Arbets-skador

2000

AM0602

A. Allmänna uppgifter

A.1 Ämnesområde

Arbetsmarknad

A.2 Statistikområde

Arbets-skador

A.3 Statistikprodukten ingår i Sveriges officiella statistik

A.4 Beställare

Myndighet/organisation: Arbetsmiljöverket (AV)

Kontaktperson: Elisabet Broberg

Telefon: 08-7309565

Telefax: 08-7309843

e-post: elisabet.broberg@av.se

A.5 Producent

Arbetsmiljöverket svarar för analyser och kommentarer i rapporten medan Statistiska Centralbyrån är teknisk producent.

Myndighet/organisation: Arbetsmiljöverket (AV)

Kontaktperson: Börje Bengtsson

Telefon: 08-7309578

Telefax: 08-7309843

e-post: borje.bengtsson@av.se

Myndighet/organisation: Statistiska Centralbyrån (SCB)

Kontaktperson: Madeleine Bastin

Telefon: 08-50694654

Telefax: 08-50694916

e-post: madeleine.bastin@scb.se

A.6 Uppgiftsskyldighet

Enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) är alla förvärvsarbetande försäkrade för arbetsskada. För personer som fullgör tjänst i totalförsvaret, liksom häktade på kriminalvårdsanstalt, intagna på vårdanstalt etc. gäller lagen om statligt personskadeskydd (LSP).

När en skada inträffat är arbetsgivare eller motsvarande skyldig att göra en anmälan till försäkringskassan enligt förordning om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd(1977:284).

A.7 Sekretess och regler för behandling av personuppgifter

Uppgifterna är skyddade enligt 7 kap 8 § sekretesslagen (SFS 1980:100). Mikrodata som gör identifikation av objekt möjlig lämnas inte ut.

Vid automatiserad behandling av personuppgifter gäller reglerna i personuppgiftslagen (1998:204) och datalagen (1973:289) för behandling som påbörjats före personuppgiftslagens ikraftträdande. På statistikområdet finns dessutom särskilda regler för personuppgiftsbehandling i lagen (1995:606) och förordningen (1995:1060) om vissa personregister för officiell statistik.

A.8 Gallringsföreskrifter

Ingen gallring av mikrodata görs.

A.9 EU-reglering

Sverige är skyldig att redovisa uppgifter om arbetsolyckor med mer än 3 sjukfrånvarodagar och arbetssjukdomar enligt särskild lista till Eurostat. Uppgifterna är baserade på Arbetsmiljöverkets Informationssystem om arbetsskador. Sverige deltar vidare i samarbete inom Eurostat med syfte att få till stånd mer enhetliga regler vad gäller kodning och registrering av arbetsskador.

A.10 Syfte och historik

Statistiken baseras på anmälningar av arbetsskador som görs till försäkringskassan. Anmälningarna kodas och dataregistreras vid Arbetsmiljöverket och anmälningarna finns i Informationssystemet om Arbetsskador (ISA). Syftet med ISA är att skapa underlag för arbetarskyddets förebyggande arbete.

Officiell statistik över olycksfall i arbetet har funnits sedan 1906. Från och med 1918 fick riks-försäkringsanstalten (sedermera riks-försäkringsverket) ansvaret för statistiken. Denna publicerades från och med år 1955 i serien Sveriges officiella statistik (SOS) under benämningen "Yrkesskador år xx".

Statistiken hade två syften. Dels var den underlag för försäkringsavgifterna (som skulle motsvara riskerna i de olika arbetena), dels låg den till grund för åtgärder att minska antalet olycksfall.

1971 ersattes de graderade avgifterna med en enhetlig avgift. Den 1 juli 1977 upphörde lagen om yrkesskadeförsäkring att gälla och lagen om arbetsskadeförsäkring trädde i kraft. Yrkesskadestatistikens sista redovisningsperiod var därför januari-juni 1977.

Under tiden 1972-1976 arbetade en utredning med yrkesskadestatistikens utformning. Som ett resultat av utredningens förslag (SOU 1976:17) beslöt statsmakterna att Arbetarskyddsstyrelsen (nuvarande Arbetsmiljöverket) med utgångspunkt i det s k informationssystemet om arbetsskador (ISA) skulle sammanställa statistik över arbetsskador, som inträffat under år 1979 och senare. Arbetet skulle ske i samarbete med Statistiska centralbyrån. Riksförsäkringsverkets ansvar för arbetsskadestatistiken omfattar därför endast tiden juli 1977-december 1978.

Den 1 juli 1994 blev Arbetsmiljöverket (AV) statistikansvarig myndighet för den officiella statistiken över arbetsskador och arbetsmiljö. Den tekniska produktionen av arbetsskadestatistiken utförs av SCB på uppdrag av AV.

A.11 Statistikanvändning

Arbetsmiljöverket (centralt): Underlag för prioriteringar i föreskriftsarbetet och för uppföljning av effekter av utfärdade föreskrifter och andra arbetsmiljöåtgärder.

Arbetsmiljöinspektionen: Underlag vid planering och prioritering av verksamheten, underlag vid inspektion samt för att följa effekter av vidtagna åtgärder.

Arbetsmarknadsdepartementet, arbetsmarknadens parter och branschorganisationer, arbetslivs- och arbetsmarknadsforskare, företagshälsovården, massmedia: Underlag för prioritering av olika arbetsinsatser och för att besvara specifika frågeställningar kring olika risker i arbetsmiljön samt för information.

A.12 Uppläggning och genomförande

Grundmaterialet för statistiken är de uppgifter som lämnas i blanketten för anmälan av arbetsskador. Denna blankett innehåller uppgifter om den skadade och dennes yrke, yrkesställning och arbetssituation samt om personskadans art och omfattning. Vidare finns uppgifter om var och när skadan inträffade samt vid vilket företag och arbetsställe den skadade är anställd. Slutligen finns en fri beskrivning av hur det gick till när skadan inträffade och vilka maskiner, redskap, material som inverkade på händelseförloppet.

Anmälan om arbetsskada skall göras till allmän försäkringskassa om skadan har medfört eller kan antagas medföra rätt till sjukvårdsersättning eller sjukpenning från den allmänna försäkringen eller arbetsskadeförsäkringen. Anmälan skall även göras om skadan har medfört eller kan antas medföra rätt till rehabiliteringsersättning från den allmänna försäkringen eller sjuklön enligt lagen om sjuklön. Anmälan skall även göras om skadan har föranlett eller kan antagas föranleda sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men.

Försäkringskassan skickar en kopia av arbetsskadeanmälan till Arbetsmiljöinspektionen.

På Arbetsmiljöinspektionen granskas och kompletteras anmälningarna. Är anmälningarna ofullständigt ifyllda, tas kontakt med arbetsgivaren för att få ytterligare information. Därefter sorteras, kodas och dataregistreras anmälningarna. För skador som bedöms som arbetssjukdomar kodas och dataregistreras de administrativa delarna innan de skickas till Arbetsmarknadsstyrelsen för fullständig kodning och dataregistrering. Kodnings- och registreringsarbetet består dels i att registrera redan förkryssade uppgifter från arbetsskadeanmälan, dels att klassificera klartext till olika koder. Detta görs t.ex. för yrkesuppgifter samt för den fria beskrivningen av arbetsskadan.

A.13 Planerade förändringar i kommande undersökningar

Ett nytt system för registrering av arbetsskador håller på att tas fram och blir klart för användning för anmälningarna avseende år 2002. Vidare började en ny blankett för anmälan om arbetsskada användas under 2001.

B. Kvalitetsdeklaration

0 Inledning

De övergripande målen för regeringens arbetsmiljöpolitik är att minska riskerna för ohälsa och olyckor i arbetet och att arbetsmiljön förbättras fysiskt, psykiskt, socialt och arbetsorganisatoriskt i ett helhetsperspektiv. Arbetsmiljöverket (AV) har huvudansvaret för genomförande av regeringens arbetsmiljöpolitik. AV har sedan den 1 juli 1994 ansvaret för statistiken om arbetsskador och arbetsmiljön. Arbetsskadestatistik i nuvarande utformning har tagits fram sedan 1979.

1 Innehåll

1.1 Statistiska målstorheter

Antal anmälda arbetsskador redovisas i förhållande till en rad olika bakgrundsvariabler som t ex typ av skada, kön, ålder, näringsgren och yrke. Anmälningarna ställs även i relation till antalet förvärvsarbetande inom olika kategorier.

1.1.1 Objekt och population

Statistiken omfattar arbetsskador. Populationen består av förvärvsarbetande (arbetstagare och egenföretagare), studerande (vissa moment i utbildningen) samt värnpliktiga och andra personkategorier som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd, t ex interner.

1.1.2 Variabler

Sammanlagt registreras uppgifter om drygt 80 variabler, varav vissa används för den officiella statistiken. Registreringen bygger huvudsakligen på de uppgifter som lämnas i arbetsskadeanmälan som görs till försäkringskassan. De variabler som används i den officiella statistiken redovisas i förteckningen nedan. I förteckningen visas vilka variabler som bara finns för arbetsolyckor (O) respektive arbetssjukdomar (S). Om sådan markering saknas betyder det att variabeln finns för båda typerna av arbetsskador.

Uppgifter om skadan

Typ av skada
Anmälningsår och –månad (S)
Skadeår
Skadedatum
Dödsfallsdatum

Uppgifter om arbetsgivare/arbetsställe

Arbetsmiljöinspektionsdistrikt (AI)
Kommun där arbetsstället är beläget
Antal anställda på arbetsstället
Näringsgrenskod för arbetsstället

Uppgifter om den skadade

Ålder
Kön
Yrke
Yrkesställning

Skadans omfattning och svårighet

Skadad kroppsdel
Skadans art (O)
Diagnos (S)
Personskadans troliga följd (enligt fyra klasser)
Antalet sjukfrånvarodagar

Skadeförlopp

Händelse (O)
Misstänkt orsak (S)
Yttre faktor enligt särskild kodförteckning

Från och med 1993 görs branschredovisningen enligt standard för svensk näringsgrensindelning från 1992 (SNI92). Denna indelning har utarbetats och fastställts av SCB och har som bas EU:s reviderade näringsgrensstandard (NACE Rev.1). Grupperingarna av näringsgren i denna publikation följer i stort den som i SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (Rams). Uppgifter om **näringsgren** på arbetsställenivå för skadedrabbade företag och myndigheter hämtas maskinellt från Statistiska centralbyråns (SCB) centrala företagsregister (CFAR).

Yrkeskodning för skador som inträffat åren 1990-1996 följer den indelning som använts vid folk- och bostadsräkningen 1990, dvs Nordisk yrkesklassificering (NYK83). Denna klassificering bygger i princip på "International Standard Classifications of Occupations" (ISCO). Fr o m 1997 kodal yrke enligt "Standard för svensk yrkesklassificering" (SSYK) som bygger på den internationella yrkesstandarden ISCO-88. För skador som inträffat under 1992 och senare registreras yrkesuppgifter även i form av fritext. Uppgiften om antal **förvärvsarbete** fördelat på kön, ålder och bransch har hämtats från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken för 1998 (Rams98) som sammanställts av SCB.

Genom **yrkesställning** anges vilken grupp den skadade tillhör. Man skiljer på anställd personal, dvs arbetare och tjänstemän, egenföretagare (med och utan anställd personal), uppdragstagare, studerande eller lärlingar samt värnpliktiga och övriga försäkrade enligt LSP. Till kategorin arbetstagare räknas förutom anställda även studerande, beredskapsarbetare och uppdragstagare. Kategorin förvärvsarbete omfattar förutom arbetstagare även egenföretagare.

Samtliga arbetsolycksfall har grovt klassificerats efter **skadad kroppsdel** och **skadans art**.

Arbetsjukdomsfallen har indelats efter **misstänkt orsak**, d v s en grov indelning efter vad som orsakat sjukdomen, t ex belastning, buller, vibrationer, kemiska ämnen, organisatoriska eller sociala faktorer.

Sjuktidens längd har angetts med hjälp av antalet sjukfrånvarodagar, dvs det antal dagar för vilka sjukpenning eller sjuklön har utgått. Dagar med $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ sjukfrånvaro har summerats till antal hela dagar.

De **dödsfall** som redovisats avser dels personer som avlidit i direkt anslutning till arbetsolyckan, dels personer som avlidit vid senare tidpunkt enligt uppgift som erhållits i efterhand av försäkringskassorna.

Händelse och yttre faktorer

I arbetsskadestatistiken avseende arbetsolycksfall presenteras en indelning efter såväl händelse som huvudsaklig yttre faktor. Med yttre faktor menas maskiner, redskap, material, ämnen etc. Indelningen i händelse resp yttre faktor bygger på ILOs rekommendationer för olycksfallsstatistik. För varje olycksfall har den händelse registrerats som huvudsakligen orsakat skadan. Till denna händelse kopplas den yttre faktor (maskin, verktyg etc.) som främst bidragit till eller inverkat på det uppkomna skadeförloppet.

1.1.3 Statistiska mått

De mått som används är **antal fall**, **medeltal sjukdagar** och **relativa frekvenser**. Arbetsskaderisken inom olika näringsgrenar eller för andra grupper anges i arbetsskadestatistiken genom att antalet skadefall ställs i relation till antalet förvärvsarbete eller i vissa fall antal arbetstagare. Den relativa frekvensen (antal fall per 1 000 förvärvsarbete) inom t ex en näringsgren är ett medelvärde över arbetare, tjänstemän och egenföretagare.

Den **relativa frekvensen** ($rf = \text{antal fall per } 1000 \text{ förvärvsarbete}$) för en viss kategori (i), t ex viss åldersgrupp, beräknas på följande sätt;

$$rf_i = (a_i / s_i) * 1000 ;$$

där

a_i = antal anmälda fall i kategori i och

s_i = antal förvärvsarbete i kategori i

1.1.4 Redovisningsgrupper

Arbetsskador delas in i

Arbetsolycksfall - olycksfall som inträffat på arbetsplatsen eller på annan plats, där den skadade vistats i eller för arbetet

Färdolycksfall – olycksfall som inträffat under den dagliga färden till eller från arbetet.

Arbetsjukdomar – arbetsskador som uppkommit genom annan skadlig inverkan än olycksfall t ex belastningsskador, allergier och hörselskador

Bland de uppgifter som redovisas är fördelningen av arbetsskadorna efter kön och ålder. Vidare presenteras uppgifter om händelser och yttre faktorer för arbetsolycksfall och misstänkta orsaker för arbetsjukdomar. I statistiken redovisas även arbetsskadornas fördelning efter näringsgren och yrke. Statistiken belyser även skadorna i förhållande till svårighet (sjukfrånvaro och dödsfall).

De vanligaste indelningarna i statistiken är efter:

- kön, näringsgren och händelser/misstänkta orsaker
- kön, yrke och händelser/misstänkta orsaker
- kön, näringsgren och ålder

1.1.5 Referenstider

Statistiken beskriver uppgifter om arbetsolycksfall som inträffat under 2000 samt arbetssjukdomar anmälda under 2000. Vidare redovisas utvecklingen på övergripande nivå, i första hand under de senaste 10 åren.

1.2 Fullständighet

Statistiken beskriver ett inflöde av arbetsskadeanmälningar, d v s för att en skada skall ingå i statistiken krävs att en anmälan gjorts till försäkringskassan. Registreringen av arbetsskadorna i ISA följer i huvudsak de anmälningsrutiner och arbetsskadebegrepp som anges i Lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) respektive Lagen om statligt personskadeskydd (LSP), se vidare p 2.2.2.

2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Registeruppgifternas kvalitet beror av dels registrets täckningsgrad, d v s hur stor del av den "verkliga" förekomsten av arbetsskador som anmäls och därmed ingår i registret, dels kvaliteten hos de enskilda uppgifterna. Täckningsgraden beror i sin tur på såväl formella avgränsningar som bortfall av arbetsskador som ej anmälts m. m.

Tillförlitligheten i de enskilda uppgifterna samt täckningsgraden diskuteras mer i detalj i avsnitten 2.2.3 och 2.2.4.

2.2 Osäkerhetskällor

2.2.1 Urval

Statistiken är en totalundersökning i den meningen att den bygger på alla inkomna anmälningar bland de som omfattas av anmälningsplikten.

2.2.2 Ramtäckning

Registreringen av arbetsskador följer i huvudsak anmälningsrutiner och arbetsskadebegrepp i Lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) samt Lagen om statligt personskadeskydd (LSP). Detta innebär i korthet att

- skadan skall omfattas av arbetsskadebegreppet enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF)
- den skadade skall tillhöra sådan personkrets som omfattas av LAF och lagen om statligt personskadeskydd (LSP)
- skadan skall ha medfört minst en dags sjukfrånvaro (gäller dock inte tandskador, akut psykisk reaktion, akut hörselskada eller arbetssjukdomar).

Detta innebär att vissa skadefall som inträffat i arbetet ej ingår i den statistiska redovisningen. Det gäller främst lindrigare olycksfall utan sjukskrivning. Andra arbetsrelaterade skadefall som utesluts är skador under arbete som ej utgör förvärvsarbete, skada på tredje person samt smittsamma sjukdomar utöver vissa som angivits i smittokungörelsen.

Å andra sidan ingår i arbetsskadebegreppet vissa skador där sambandet till arbetet kan ifrågasättas. Detta gäller t ex skador som uppkommit i samband med

lek, idrott eller dylikt. Dessa utgör dock beträffande arbetsolycksfallen mindre än två procent och är då i flertalet fall skador under tjänsteutövande bland t ex barnstugepersonal, lärare eller brandmän. Eventuella tveksamma fall har således försumbar inverkan i statistiskt hänseende.

2.2.3 Mätning

Statistiken bygger på uppgifter som lämnas i arbetsskadeanmälan. Kvalitén på inkommande anmälningar varierar mycket. Dessutom varierar uppgiftskvalitén kraftigt också mellan de olika uppgifterna på anmälan. Vissa av dessa uppgifter är **obligatoriska** och måste således kompletteras före registrering om underlaget är bristfälligt. Detta gäller t ex uppgift om skadetidpunkt, namn, personnummer, yrke, arbetsgivarens organisationsnummer, näringsgren, län och kommun, skadad kroppsdel, skadans art, skadans följd och händelse.

Ett ytterligare problem är givetvis i vad mån de ifyllda uppgifterna överensstämmer med de verkliga förhållandena. Någon mer ingående undersökning på detta område har ej gjorts. En studie från Arbetsolycksfallsgruppen vid Tekniska högskolan i Stockholm visar att beskrivningen av händelseförloppen i regel överensstämmer med de uppgifter som gått att få fram genom intervjuer (U. Kjellén: Insamling och användning av information om olycksfallsrisker. Resultat av en undersökning av skyddsarbetet på sex företag. Arbetsolycksfallsgruppen, TRITAAOG0012, Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholms 1981).

Ett förhållande som bidrar till en försämrad uppgiftskvalitet är den onödigt långa eftersläpning som föreligger mellan tidpunkten för skadan och tidpunkten för anmälan från arbetsgivaren, eftersom denna eftersläpning ofta är en följd av att man dröjt med att utreda skadefallet. Mätningar som utförts visar att den genomsnittliga eftersläpningen är ca 50 dagar per fall.

2.2.4 Svartsbortfall

Objektbortfallet

Objektbortfallet, som avser de skador som formellt sett borde ingå i registret men som inte återfinns där, kan uppstå i två led, nämligen

- Bortfall genom underlåtenhet att göra anmälan (underrapportering)
- Bortfall i den efterföljande hanteringen

Ett rapporteringssystem av denna art är känsligt för förändringar i lagar, sjukförsäkringssystem och för kampanjer av olika slag liksom för kunskapen om systemet på olika områden. Lokalt aktiva fackföreningar kan exempelvis höja anmälningsfrekvensen väsentligt vilket kan ge upphov till konstlade skillnader mellan såväl olika regioner eller branscher som olika sjukdomstyper.

I en särskild studie har uppgifter från SCB:s studier av arbetsorsakade besvär jämförts med anmälda arbetsskador. I den studien har man bl.a. undersökt i vilken utsträckning de personer som uppgett arbetsorsakade besvär åren 1994-1996 också återfinns i ISA-registret avseende åren 1995-1997. Studien har genomförts av SCB och de mesta av resultaten presenteras i

rapporten Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär – En jämförande studie. Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 1999:4, SCB.

En motsvarande undersökning har även genomförts för 1991 års besvärstudie och 1990 års arbetsskador (Arbetsskador och arbetsorsakade besvär - En jämförande studie över två statistikprodukter. Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 1994:5, SCB). De två undersökningarna är inte helt jämförbara, eftersom ingångsfrågan till besvärundersökningen har utökats från en till två. Vidare frågar man numera också om besvären har uppstått senaste året, vilket kan vara värdefull information när man gör jämförelser med anmälda arbetsskador.

När man gör jämförelser mellan ISA och studierna av arbetsorsakade besvär måste man komma ihåg att materialen är av helt olika karaktär. ISA visar inflödet av nya arbetsskador som anmäls under ett visst år. Varje arbetsskada som anmäls registreras bara en gång, även om besvären pågår under flera år. Däremot kan samma person förekomma i ISA-registret mer än en gång, men då är det fråga om olika skador. I besvärundersökningen däremot får personerna uppge om de haft arbetsrelaterade besvär under det senaste året. Det ställs dock inga krav på att skadan har uppkommit under det senaste året. En del av de besvär som rapporteras i besvärstudierna kan således ha debuterat långt tidigare, vilket gör att även en arbetsskadeanmälan kan vara gjord för många år sedan.

Det är också en gradskillnad mellan uppgivna besvär och sådana besvär som leder till arbetsskadeanmälan. Enligt besvärundersökningen 1999 är det drygt 300 000 personer som varit sjukskrivna för arbetsrelaterade besvär som förekommit under det senaste året, vilket kan jämföras ca 110 000 arbetsskadeanmälningar under 1998. En av orsakerna till den stora differensen mellan källorna är skillnaden i mätmetod, förutom att det som regel förmodligen är svårare besvär som leder till en arbetsskadeanmälan. Trots att de två informationskällorna är av så olika karaktär är det ändå intressant att jämföra resultaten. Eftersom rapporteringsgraden i besvärstudierna rimligen inte påverkas av t.ex. förändringar i sjuk- och arbetsskedeförsäkringarna, kan jämförande studier ge indikationer på i vilken mån sådana förändringar påverkat anmälningsbenägenheten av arbetsskador till försäkringskassan.

Anmälningsgrad till ISA

I tabellen nedan visas i vilken utsträckning de individer som rapporterat besvär i besvärundersökningen förekommer i ISA enligt den senaste jämförande studien. Av tabellen framgår att av de som uppgett att de haft besvär, är det en liten del som anmäler besvären som arbetsskada direkt när de uppkommer. Särskilt när det gäller andra besvär än olycksfall väntar man med att göra en anmälan och många besvär tycks inte föranleda någon arbetsskadeanmälan.

Andel (%) med besvär enligt besvärsundersökningen (år 1994-1996) som också ingår i ISA (år 1995-1997). Uppgift om sjukfrånvaro har hämtats från besvärsundersökningen

	Ingen	Sjukskriven upp till
Sjukskriven		
	sjukskrivning	4 veckor
5-52 veckor		
Besvär till följd av arbetsolycka		
Besvär oavsett när de startat	43	44
68		
Besvär som startat det senaste året	27	41
58		
Besvär med andra orsaker		
Besvär oavsett när de startat	20	24
47		
Besvär som startat det senaste året	4	10
15		

Enligt studien är anmälningsgraden avsevärt högre för de besvär som föranlett sjukskrivning än för de besvär som inte inneburit någon sjukfrånvaro. Detta gäller särskilt för de besvär som debuterat under det senaste året. Den klart högsta registreringsgraden förekommer för besvär med lång sjukfrånvaro (minst 5 veckor).

Anmälningsgraden varierar mellan olika näringsgrenar. För samtliga typer av besvär som inneburit sjukskrivning är anmälningsgraden högst för tillverkning och utvinning, följt av transport, magasinering och kommunikation samt byggverksamhet. Lägst ligger finansiell verksamhet, följt av utbildning samt fastighets-, uthyrningsverksamhet och företagstjänster. Det föreligger även tämligen stora skillnader i anmälningsgrad mellan olika län.

Administrativt bortfall av anmälningar till ISA

I besvärsundersökningen får intervjupersonen även svara på frågan om besvärerna är anmälda till försäkringskassan som arbetsskada. De besvär som anmäls, men trots detta ändå inte finns i ISA kan betraktas som administrativt bortfall. För besvär inträffade under det senaste året uppskattas det administrativa bortfallet till 21 procent. Tillförlitligheten i dessa uppgifter kan dock ifrågasättas, eftersom 5 procent av de som anger att de inte anmält sina besvär som arbetsskada ändå finns i ISA.

Rapporteringsgrad i Arbetsorsakade besvär

Av de som anmält arbetsskada till ISA under ett år, är det inte heller alla som i besvärsundersökningen uppger att de haft några arbetsrelaterade besvär. Då det gäller personer som anmält en arbetsolycka var det ungefär hälften som rapporterat arbetsorsakade besvär, medan rapporteringsgraden beträffande arbetssjukdomar låg på 64 procent. För både arbetsolyckor och arbetssjukdomar gäller att rapporteringsgraden i studierna av Arbetsorsakade besvär är högre för fall med sjukfrånvaro. Om avståndet mellan skadedatum och intervjudatum är över ett halvår tycks glömskefaktorn vara särskilt stor, dvs. rapporteringsgraden blir lägre.

Jämförelse med tidigare studie

Genom att göra jämförelser av resultaten mellan den tidigare jämförande

studien från 1990 och den nu aktuella kan man få en uppfattning om anmälningensgraden i ISA förändrats. I den första studien var anmälningensgraden i ISA 26 procent för alla typer av besvär (oberoende när besvären inträffade)

mot 28 procent i den senare studien. För arbetsolyckor (inkl. färdolyckor) var det 39 procent 1990 och för 1994-1996 var den 43 procent för arbetsolyckor utan sjukskrivning och 55 procent för arbetsolyckor med sjukskrivning. För besvär orsakade av andra förhållanden var anmälningensgraden 23 procent år 1990 och 25 procent år 1994-1996. Det finns således inget stöd i dessa studier för att anmälningensgraden till ISA skulle ha försämrats, trots förändringarna i sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna.

Med ledning av de gjorda jämförande studierna kan man bl.a. dra följande slutsatser;

- Arbetsrelaterade besvär som inte är av olyckstyp, anmäls ofta inte. De som anmäls, anmäls ofta sent. Ytterst sällan anmäls de samma år som besvären debuterar.
- Arbetsolycksfall anmäls i betydligt högre grad än andra arbetsrelaterade besvär, men även de anmäls ofta sent.
- Arbetsolycksfall med lång frånvaro anmäls i högre grad än de som leder till kort eller ingen frånvaro.
- Anmälningensgraden varierar mellan olika näringsgrenar och län.
- Det finns inget underlag i studierna som talar för att anmälningensgraden till ISA har minskat under första halvan av 1990-talet.
- Många anmälda arbetsskador rapporteras inte i enkätstudien som arbetsorsakade besvär.
- Anmälda arbetssjukdomar rapporteras i besvärstudier i högre grad än anmälda arbetsolycksfall.
- Det finns en ”glömskefaktor” då det gäller rapporteringen i besvärundersökningen, dvs. har det gått lång tid mellan skadedatum och intervjudatum är det få som rapporterar besvären.
- ”Glömskefaktorn” i besvärundersökningen tycks ha ökat under första halvan av 1990-talet.

Sedan den 1 januari 1992 betalar arbetsgivaren sjuklön för alla sjukfall med högst 14 dagars sjukfrånvaro. Bland många arbetsgivare råder sannolikt en osäkerhet huruvida arbetsskador inom sjuklöneperioden skall anmälas. När det gäller sjuklönefallen erhåller försäkringskassan normalt inte heller några sjukintyg och har därmed liten möjlighet att följa upp arbetsskadorna. Införandet av sjuklöneperioden bedöms ha inneburit att arbetsskador med kort sjukfrånvaro inte omfattas av statistiken i samma omfattning som tidigare. Från och med 1997 utökades sjuklöneperioden till 28 dagar, men minskades åter till 14 dagar den 1 april 1998.

Införandet av karensdagen 1993 har inneburit att sjukfrånvaro är mer ekonomiskt kännbar för bl.a. de som skadas i arbetet. Således undviker man sannolikt i vissa fall att sjukskriva sig genom att istället ta semester, kompledighet etc., vilket kan påverka rapporteringsgraden av framför allt de lindriga skadorna.

Från och med 1996 års skador genomförs en förbättrad uppföljning vad gäller de olycksfall som vid anmälan uppges inte leda till sjukfrånvaro, och där heller inga senare rapporter om frånvaro kommer in. De fall som vid en

sambearbetning med Riksförsäkringsverkets sjuklöneaviserings- och sjukpenningregister trots detta visar sig ha lett till sjukfrånvaro registreras i sin helhet. För de senaste åren har ca 2000 arbetsolycksfall årligen tillkommit, vilket innebär ett tillskott av olyckor med ca 5 procent.

Partiellt bortfall

Huvudelen av de uppgifter som används för den officiella statistiken är obligatoriska och måste således kompletteras före registrering om underlaget är bristfälligt. Detta gäller t.ex. uppgift om skadetidpunkt, yrke, arbetsgivarens organisationsnummer, näringsgren, län och kommun, skadad kroppsdel, skadans art, skadans följd och händelse.

2.2.5 Bearbetning

Uppgifterna i arbetsskadeanmälan kodas och dataregistreras med hjälp av ett särskilt inmatningsformulär vid Arbetsmiljöinspektionen och Arbetsmiljöverket (centralt) i Informationssystemet om arbetsskador (ISA).

På grund av att anmälningsblanketterna inte alltid är fullständigt ifyllda omöjliggörs en detaljerad och korrekt kodning. Vidare gäller att vissa felaktigheter kan uppstå i kodningen. Vissa typer av fel upptäcks i samband med kontroller och rättas då upp. Svårigheter som upptäcks möts också med insatser i form av förbättrade kodningsinstruktioner, utbildning eller dylikt.

I praktiken visar det sig även vara svårt att dra enhetliga gränser mellan olycksfall och sjukdom vid klassificeringen av de inkomna arbetsskadeanmälningarna. Detta problem är särskilt markant i fråga om belastningsskador. För belastningsskadorna gäller att gränsen mellan olycksfallsskador och förslitningsskador är flytande. En skada som anses ha uppkommit vid ett tungt lyft till följd av överbelastning av kroppsdel, kan mycket väl vara orsakad av flera års tungt arbete. Det är bara en tillfällighet att den visar sig just i samband med det aktuella lyftet. Regeln vid registrering i ISA är att belastningsskador klassificeras som olycksfall då någon akut och i viss mån oförutsedd händelse inträffat som bidragit till skadan eller att skadan kan hänföras till ett bestämt tillfälle. Gradvis tilltagande besvär klassificeras som arbetssjukdom.

Ett sätt att få information om kvaliteten i de registrerade uppgifterna är att kontrollkoda delar av materialet. En sådan kontrollkodning har gjorts av ett slumpmässigt urval av 550 arbetsolycksfall som ingår i ISA för 1996. Jämförelser har därefter gjorts för respektive variabel mellan ursprunglig kod och kontrollkoden. En sådan jämförelse ger i första hand en indikation om var kodningsproblemen är störst. Däremot ger inte jämförelser av denna typ någon exakt uppgift om hur stor felprocenten är i kodningen, eftersom även den kod som satts vid kontrollkodningen kan vara felaktig. Den observerade avvikelseprocenten blir normalt betydligt högre än den faktiska felprocenten, eftersom man summerar de avvikelser som gjorts vid respektive kodning.

Händelse kodas utifrån den detaljerade beskrivningen av olycksförloppet som finns på anmälningsblankettens baksida. Jämförelse mellan grundkod

och kontrollkod visade en överensstämmelse på 87 procent. Högst överensstämmelse (över 90%) förelåg för fordonsolyckor, skador orsakade av person eller djur samt feltramp. Sämst överensstämmelse (ca 70%) hade kategorierna hanteringsskada eller slag emot stillastående föremål, skadad av maskin eller föremål i rörelse samt skadad av flygande respektive fallande föremål. Förväxlingar skedde främst mellan likartade händelser, t.ex. mellan kategorierna träffad av flygande föremål, träffad av fallande föremål och kontakt med rörliga föremål och maskiner.

Huvudsaklig yttre faktor (maskin, verktyg etc.) är en hierarkiskt uppbyggd femsiffrig kod. Val av huvudsaklig yttre faktor baseras på vilken händelse som kodats. Variabeln är således känslig för avvikelser i mer än ett led. Detta återspeglades i en relativt låg överensstämmelse (81% på 1-siffernivå), som till största delen var en effekt av alternativt val av händelsekod. Stor överensstämmelse hade maskiner och annan person (ca 90%), medan material och byggnadsdelar hade lägst överensstämmelse (ca 70 respektive 81%) och dessa förväxlades ofta med varandra. Exempel på andra förväxlingar som förekom var mellan underlag och föremål vid halkning. Faktorer som inte bedöms vara huvudsaklig yttre faktor skrivs in i fritext, vilket innebär att denna information ändå är sökbar och åtkomlig. Många av svårigheterna vid kodning av huvudsaklig yttre faktor beror på ofullständigt ifyllda blanketter, vilket bl.a. omöjliggör en detaljerad kodning.

En kontrollkodning av 599 slumpmässigt utvalda arbetssjukdomsfall för 1993 visade för de flesta variablerna en god tillförlitlighet i de kodade uppgifterna.

Misstänkt orsak har på publiceringsnivå en avvikelse på 5 procent, dvs. 31 av de totalt 599 fallen erhöll vid kontrollkodningen en annan kod än den som förekom vid den ursprungliga kodningen. Nära hälften av denna avvikelse beror på svårigheter att välja mellan undergrupperna hudpåverkan och annan allergi för de sjukdomar som orsakats av kemiska ämnen eller produkter. När det gäller belastningssjukdomar är det få fall som vid kontrollkodningen förts till en annan orsaksfaktor än den kod som primärt lagts in.

För diagnos på grov nivå (huvudkapitel i Socialstyrelsens klassifikation) har kontrollkodning visat på en avvikelse på 4 procent. En tämligen stor total avvikelse (21%) fann man för skadad kroppsdel. Jämförelsen har gällt den kod som angetts i den första positionen (huvudsaklig skadad kroppsdel) av totalt tre möjliga. Vid framför allt belastningssjukdomar anges ofta i anmälan mer än en skadad kroppsdel, t.ex. besvär i både nacke, axel och rygg. Det kan då uppstå svårigheter att välja ut den kroppsdel som kan betraktas som den huvudsakliga. I den aktuella publikationen är det den kroppsdel som anges i första hand som redovisas. Vid specialundersökningar utnyttjas ofta även information som kodats i de övriga positionerna.

Från och med 1997 års statistik används en ny yrkesklassificering för både arbetsolycksfall och arbetssjukdomsfall. Någon kontrollkodning av yrke enligt den nya klassifikationen har ännu inte gjorts. Eftersom den nya klassifikationen är uppbyggd på ett annat sätt, är resultaten från tidigare kontrollkodning inte användbara för att belysa kvaliteten i nuvarande yrkeskodning.

En uppgift som tillförs automatiskt är näringsgren, vilken huvudsakligen hämtats från centrala företagsregistret (CFAR) hos SCB. Kvaliteten är således

primärt beroende av kvaliteten hos näringsgrenskoden i CFAR. Uppgiften om näringsgren avser arbetsställets huvudsakliga verksamhet vid det företag där respektive skadad person arbetar. Vissa fel i uppgiften om näringsgren kan föreligga för företag som bedriver fler verksamheter vid ett arbetsställe. I dessa fall bestäms näringsgrenskoden i princip utifrån den verksamhet som sysselsätter flest anställda.

2.2.6 Modellantaganden

Inga modellantaganden görs.

2.3 Redovisning av osäkerhetsmått

Inga osäkerhetsmått redovisas.

3 Aktualitet

3.1 Frekvens

Statistiken har publicerats årligen sedan 1979.

3.2 Framställningstid

Framställningen av själva publikationen tog ca 2 månader. Inkodningen av datamaterialet är ej inräknat i denna tid.

3.3 Punktlighet

Statistiken utkom enligt tidplan i september 2001.

4 Jämförbarhet och sam användbarhet

4.1 Jämförbarhet över tiden

Statistiken har publicerats med i huvudsak samma innehåll och metodik sedan 1979. Kodningssystemet genomgick en mer genomgripande förändring fr.o.m.1992, vilket kan göra det svårt att på detaljnivå erhålla total jämförbarhet för hela perioden. Även klassificeringarna för diagnos (1990 och 1997), yrke (1990 och 1997) samt näringsgren (1993) har ändrats, vilket har sin grund i att motsvarande internationella klassifikationer ändrats. Dessa förändringar i klassificeringarna gör att man inte alltid får jämförbarhet för alla år.

För jämförbarhet över tiden är det också viktigt att anmälningsbenägenheten inte förändrats. Under åren 1992-93 genomfördes vissa förändringar i försäkringssystemet, vilket medfört att siffrorna för 1992 och senare inte är helt jämförbara med tidigare år. 1992 infördes en sjuklöneperiod på 14 dagar under vilken arbetsgivaren betalar lön vid sjukdom. Förändringen har sannolikt inneburit att arbetsskador med kort sjukskrivningstid inte rapporteras i samma utsträckning som tidigare. Den 1 april 1993 infördes en karensdag i sjukförsäkringen. Det kan ha ytterligare minskat anmälningsbenägenheten för kortare sjukskrivningar.

Nya regler vad gäller kompensation för arbetssjukdomar gäller sedan 1993. De nya reglerna innebär att det ställs betydligt högre krav för att en skada skall godkännas som arbetsskada, vilket minskar motivet för den enskilde personen att anmäla arbetssjukdom. För skador som inträffat före 1/1 1993 fanns dock en övergångsbestämmelse i arbetsskadeförsäkringen som gjorde att bedömningen kunde göras enligt de tidigare mer generösare reglerna. En förutsättning var att anmälan gjordes före 1/7 1993. Intensiva kampanjer under våren 1993 från bl. a fackligt håll medförde att extremt många arbetssjukdomar anmäldes. Detta gör att de uppgifter om arbetssjukdomar som publiceras för 1993 inte är jämförbara med tidigare eller senare år. Fr.o.m. 1/7 1993 har även arbetsskadesjukpenningen tagits bort. Denna förändring innebär att arbetsskador inte leder till

någon högre ekonomisk ersättning än annan ohälsa, såvida inte skadan medfört bestående men (livränta). Borttagandet av arbetsskadesjukpenningen bidrar också till att minska benägenheten att anmäla arbetsskador.

4.2 Jämförbarhet mellan grupper

Någon helt motsvarande statistik finns inte. SCB har dock sedan 1991 presenterat undersökningar i serien Statistiska meddelande avseende arbetsorsakade besvär. Medan ISA mäter beståndet av nya skador, mäter SCB:s undersökningar beståndet av både äldre och nya arbetsorsakade besvär under ett år. Därmed kommer studierna av arbetsorsakade besvär att redovisa en högre förekomst besvär än vad som framgår av arbetsskadestatistiken. Begreppet arbetsorsakade besvär är också vidare än begreppet arbetsskada vilket också leder till en skillnad mellan källorna.

Arbetsskador som rapporteras till Arbetsmarknadsförsäkringar (AMF) registreras och ingår i Trygghetsförsäkringens informationssystem om arbetsskador (TSI). Detta system innehåller arbetsskador med över sju sjukskrivningsdagar. Detaljerad kodning görs dock huvudsakligen bara för fall med över 30 dagars sjukfrånvaro samt för dödsfall och om skadan lett till invaliditet.

4.3 Samanvändbarhet med annan statistik

SCB har sedan 1989 löpande gjort undersökningar om olika arbetsmiljöfaktorer. Resultatet från dessa undersökningar publiceras i serien Statistiska meddelanden AM68. Genom att studera resultaten från arbetsmiljöundersökningarna kan man studera i vilken utsträckning en kraftig exponering för olika arbetsmiljöfaktorer också ger en hög frekvens av anmälda arbetsskador.

Vid studier av anmälda arbetsskador är det också viktigt att kunna ställa resultat i relation till utseendet på den förvärvsarbetande befolkningen, t ex fördelningar med avseende på kön, ålder, bransch och region. Uppgifterna från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) liksom den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) är därmed viktiga komplement till arbetsskadestatistiken.

5 Tillgänglighet och förståelighet

5.1 Spridningsformer

Statistiken produceras årligen i form av ett SM. Motsvarande publikationer finns sedan 1979. Publikationen finns även upplagd på internet i pdf-format (www.av.se) under rubriken ”Statistik”.

5.2 Presentation

Presentation framgår av publikationen.

5.3 Dokumentation

I publikationen finns en kortare presentation av Informationssystemet om Arbetssskador. Vidare kan information om statistiken och systemet erhållas från Statistikenheten vid Arbetsmiljöverket (se p 5.5 nedan).

5.4 Tillgång till primärmaterial

Arbetsmiljöverket utför på beställning specialbearbetningar av primärmaterial. Enskilda forskare eller andra intressenter kan även erhålla aidentifierade uppgifter på lämpligt datamedia. Specialbearbetningarna görs till självkostnadspris.

5.5 Upplysningstjänster

Vid frågor om statistiken kontakta Börje Bengtsson vid AV, telefon 08-7309578, telefax 08-7309843, e-post borje.bengtsson@av.se eller Statistikenhetens upplysningstelefon 08-7309049.

Annan statistik avseende arbetssskador och arbetsmiljö finns även på Arbetsmiljöverkets hemsida (www.av.se) under rubriken ”Statistik”.